

Spre adâncă venerație

Prin această pagină adunăm gândurile a câtorva iubitori de matematică de pe meleaguri românești; puberi sau împovărați de vârstă ne socotim a fi adoratori ai unor adevăruri absolute. Bunul motiv de a ne strânge gândurile este cel de a marca împlinirea a **150 de ani** de la nașterea unui mare om, mare savant, mare român: **SPIRU HARET**. Zicem că Banca Națională a României nu a pus în circulație o bancnotă a cărei valoare și stabilitate să-i confere dreptul de a purta fotografia lui **Spiru Haret**; vom argumenta această opinie personală.

Să începem prin a zice că **Spiru Haret** a fost un mare savant: matematician, mecanician și astronom. Înțelegem aici prin "mare" și faptul că a avut tăria de a susține adevăruri pe care înalte foruri academice le negau prin inerția gândirii comode. Teza sa de doctorat, susținută la Paris, în 1878 (deci la 27 de ani) are un titlu cuminte: "*Sur l'invariabilité des grandes axes des orbites planetaires*". Aceasta era pe atunci părerea cvasiunanimă: că axele mari ale elipselor pe care se mișcă fiecare dintre planete sunt stabile ca poziție și constante ca mărime. Nimeni nu putea fi blamat că gândea astfel, deoarece acesta era spiritul timpului: un univers ultra-determinist ascultând neclintit de mecanica newtoniană și de legile lui Kepler. Dar teza susținea pe baza unui bun aparat matematic și a unor observații meticuloase exact contrariul: că axele oscilează, puțin dar sesizabil, în direcție și mărime. Deși non-conformistă și incomodă, teza a fost acceptată datorită calităților sale matematice intrinseci.

Forța revoluționară a gândirii lui **Spiru Haret** a început treptat să se confirme pe baza relativității (restrânse și mai ales generalizate) a lui Einstein și pe principiul incertitudinii al lui Heisenberg, când savanți de mare anvergură au început să gândească la o aceeași fizică valabilă în micro- și macro-cosmos. Zicem deci că gândirea lui **Spiru Haret** a devansat cam cu un secol pe cea a colegilor săi. Dacă Haret a apreciat corect rolul haosului și hazardului, să nu greșim a crede că doar întâmplarea a făcut ca singurul crater de pe Lună ce poartă un nume românesc să se cheme **Spiru Haret**.

Să evocăm o altă ipostază venerabilă a lui **Spiru Haret**. Deși ultra-aureolat științific și supra-ocupat de minuțioasele sale cercetări (ce se cereau mereu dezvoltate fiind în contrasens cu opinii majoritare), **Spiru Haret** a dăruit enorm din timpul și energia sa **ȘCOLII ROMÂNEȘTI**. Și a făcut-o cu deosebită eficiență. Zicem că el ne-a învățat că se scrie Școală cu Ș-mare și se pronunță cu cea mai adâncă dragoste de care suntem capabili. Au fost și pe timpul când **Spiru Haret** era ministru al învățământului vremuri grele (nu au așteptat să le descoperim noi!). Dar Haret a înțeles că principala șansă a țării se numește **Școală**, a avut energia și abilitatea de a convinge și pe alții și i-a prescris o traiectorie ascendentă ce a uimit Europa. Semnul izbânzii lui **Spiru Haret** a fost o puternică afirmare a românilor pe plan internațional. Imaginea vizuală a demersului haretian o are pe retină cam oricine a trecut de vârsta grădiniței: o clădire albă izvorând dintr-o mică grădină verde, cu ochioase ferestre ogivale încadrate de cărămizi aparente de un roșu aprins.

Înăuntru, culoare largi și înalte dând spre clase luminoase și aerisite sau cancelarii emanând respect și intimitate. Mai întotdeauna, curtea interioară este găzduită de un nuc falnic. Imaginea acestor școli apare deopotrivă la oraș și la sat, căci școala îi chema și răsplătea mai pe toți copiii silitori, de la oraș și de la sat, mai avuți sau nevoiași.

Să mai zicem că ministrul HARET a găsit calea de a beneficia de un corp de profesori ce binemerita respectul tuturor: nu era de mirare că mulți profesori aveau doctoratul și mai toți beneficiau de retribuții consistente.

Amintindu-ne că aceste rânduri omagiază 150 de ani de la nașterea unui binefacător al neamului, ne gândim că vor mai trebui atâția până la obșteasca recunoaștere a meritelor sale. Centenarul nașterii sale venea doar la câțiva ani după o reformă a învățământului adusă dinspre răsărit năruind bune tradiții haretiene spre o "desiatiletkä" (adică școală de 10 ani) care să preamărească ... Nu este cazul să ne amintim de alții care din reavoință sau nepricepere au purces să dărâme ce era bun spre găunoasa impunere a propriului nume.

Cel ce a alăturat aceste rânduri era pe vremea centenarului lui Spiru Haret elev într-o școală precum cea descrisă mai sus și care se și numea Spiru Haret. Învățătorii ce i-am avut puneau la loc de cinste tabloul lui Spiru Haret. Poate că ar fi trebuit să pună alte tablouri pentru că, unul după celălalt, au fost duși la construirea unui canal de tristă amintire. Încă mai probabil este că spiritul haretian nu le permitea să se adapteze *desiatiletkäi*. Mai merită spus că, deși tabloul ne binefamiliarizase cu teribila mustață a lui Spiru Haret și cu pătrunzătoarea sa privire, cum nu prea era îngăduit să fie pomenit, multă vreme am crezut că Spiru Haret nu este un nume ci o locuțiune însemnând

speră în harul ce ți-l dezvoltă școala.

Cu prinos de recunoștință,

Prof. dr. Dan BRÂNZEI